

ДОКУМЕНТИ И МАТЕРИАЛИ

МАЛЦИНСТВОТА В СЕВЕРОЗАПАДНА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ОЧИТЕ НА ПОЛИЦИЯ

(един документ от 1934 година)

Весела Пелова

След държавния преврат от 19 май 1934 г. новото правителство взема курс към ограничаване на правата и свободите, традиционно присъщи за политическата система на парламентарната демокрация. Сред взетите мерки има и такива, които са насочени към стриктен контрол на етническите малцинства в страната. За да се реализира тази амбиция на новите власти, е необходима достатъчна по количество и актуална по съдържание информация.

В изпълнение на предписанията на Министерския съвет, на 7 декември 1934 г. Дирекцията на полицията към МВРНЗ изпраща нареждане до Областната полицейска инспекция – Враца, да се съберат сведения за всички малцинства в областта¹. В заповедта са изброени показателите, които трябва да се имат предвид – численост, малцинствени организации, състав на управителните съвети, дейност на чуждите пропаганди. Наредването е препратено за изпълнение на всяко едно от околийските управления в областта. Към края на месеца в областното управление пристигат докладите на полицейските инспектори от отделните околии. Въз основа на тях е изготвен исканият доклад, който е изпратен в София под № 5731 от 27 декември 1934 г.

Екземпляр от споменатия доклад се съхранява в Държавен архив – Враца. Той представлява ценен документ, разкриващ етническата картина на региона в рамките на тогавашната Врачанска област. Докладът дава възможност да се види днешният спокоен и дори еднообразен в етническо отношение регион на Северозападна България от един доста необичаен ъгъл. Граничното му положение с две съседни държави, войните, оживените

търговски и външнополитически връзки с крайдунавските държави го характеризират в продължение на десетилетия като една от вратите на България, а това означава и потоци бежанци, дезертъори и контрабандисти. От друга страна, обширните обезлюдели по време на османското владичество земи привличат нови заселници. И къде официално, къде нелегално с лодки през реката, приивдат хора, никнат нови селца, разширяват се старите. Тези явления се проследяват с различна интензивност чак до Втората световна война.

Поради тези причини докладът привлича вниманието на историка с възможността да се потърси отговор на въпроса за етническата търпимост в България от необичаен ъгъл – през очите на полицейските служители – и в един район, който отдавна не е пример за смесен в етнически аспект. Тъкмо поради това може да се привлече като коректив на съвременни теории и идеи в далечното минало, с което да се потърси истината за традициите в етническото обичуване в нашата страна.

Макар и съставени през 1934 г., рапортите на полицейските служители проследяват движението на малцинствата в региона и в исторически аспект. Поради това както и териториалният, така и времевият обхват на доклада са достатъчно обширни, за да представят сравнително пълна картина на малцинствените групи в района. А тя се очертава като доста различна от познатата ни днес. Виждаме тази част от България с разнообразно по произход, народност и религия население, което е в почти непрекъснато движение.

Забележителна е изчерпателността на доклада въпреки малкия му обем. Характерът на данните показва, че те са събирани от полицейски информатори и от досиетата на съответните дружества и организации. В изложението информацията са групирани по отделни малцинства. Според доклада най-многобройно в областта е турското малцинство, следвано от еврейското. Останалите малцинства не са така широко разпространени в целия регион, а са съсредоточени като компактни маси в отделни села, общини или околии. Т. нар. власи са във Видинска и Ломска околия, руси и украинци има също във Видинско, чехи – в село Войводово, Оряховска околия, немци – в с. Бърдарски геран, Белослатинско.

Специално място е отделено на гражданското поведение на всяка отделна етническа група. В това отношение малцинствата могат да се разделят на две групи. В едната попадат евреи, чехи, немци, руси и украинци.

Като цяло те приемат българско поданство и са характеризирани като мирно и трудолюбиво население, което цели сближаване с българския народ.

По-различна е ситуацията с турците и власите. Тези две малцинства са описани като частично поддаващи се на външни влияния. Поради това специално внимание в доклада е отделено на събирането на сведения за дейността на чуждите пропаганди. Кемалистката пропаганда работи за изселване на турското население. Води се много дискретна агитация за напускане на България, поради което за няколко години значително намалява броят му. От друга страна, турците не се ползват особено активно от колективните си малцинствени права. За това говори твърде малобройният състав на иначе многобройните им културно-просветни дружества. В Берковска, Белоградчишка и Фердинандска околия, местните турци поддържат само училищата към джамиите, без да регистрират други сдружения. В останалите околии на областта съществуват клонове на младежкото културно-просветно и спортно дружество “Туран”². По-интересни са турските читалища, чието основаване несъмнено е повлияно от българската традиция.

Полицейските служители отделят най-много място на румънската националистическа пропаганда сред т. нар. влашко население³. Както сочат данните от доклада, това население става лесна жертва на заинтересовани чужди сили поради аморфното си национално съзнание и неграмотността си. Проявите на част от това население рязко контрастират с толерантността и гражданското съзнание на останалите малцинства. Те контрастират и със собственото им поведение до преди Първата световна война. В доклада са изнесени данни за опитите за тяхното самоопределяне като румънско малцинство. Документът дава сведения за ролята на специално създадената от румънската пропаганда организация “Дачия Аурелияна”.

Полицейските инспектори посочват една от преките цели на пропагандата – овладяването на българските административни служби отвътре – къде чрез подкупи и ходатайства, къде чрез заплахи или хитрост. Постепенно в ръцете на агентите на румънската пропаганда попадат кметствата, някои от полицейските служби, училищата, кооперациите в редица села покрай реката, най-вече във Видинско и Ломско. Рапорътът разкрива систематичната политика на пропагандата по отношение разпространяването и увеличаване на числеността на влашкото население. Един от най-нетрадиционните методи е чрез смесени бракове между влахинки и българи. Създадените по този начин семейства бързо се самоопределят като влашки.

В донесенията си полицейските служители разкриват сериозната загриженост на местните власти от нарастващото противопоставяне на законите и властта. Изброени са обезпокояващи примери на неспазване на административните разпоредби, бойкотирането на българските национални празници и традиции, саботирането на държавната политика. Решаваща роля в тази дейност има румънският консул във Видин. Стига се дотам в цели села да се говори само на влашки език, и то в държавните служби и учреждения, дори от страна на низшите полицейски чиновци.

Историческите изследвания върху проблемите на етническите малцинства в България след Освобождението все още се намират в началния си период. Съществен извор за тях, който не може да бъде пренебрегнат, представляват документите на МВРНЗ и неговите служби. Докладът на врачанския областен полицейски началник от 1934 г. потвърждава този извод.

Документът се публикува в автентичния му вид. Правописът е осъвременен и печатните грешки – поправени. В средни скоби са направени добавки с цел смисъла на фразата да стане по-ясен. Приложенията не се печатат.

Поверителен доклад на Областната полицейска инспекция – Враца до Дирекция на полицията – София (Отдел Политическа полиция) за броя и състоянието на малцинствата в областта

№ 5731

Враца, 27. XII. 1934 г.

На № 25467. Приложени тук изпращат Ви се исканите с горния номер доклади за малцинствата в района на областта, както следва:

ТУРСКО МАЛЦИНСТВО

1. ВРАЧАНСКА ОКОЛИЯ:

В района на околията се наброяват около 400 члена, заселени предимно в града – около 350 души. Това малцинство живее в мир и разбирателство с българското население, подчинява се на всички закони в страната и при общите усилия за изхранване на членовете си. Приспособявали са се към всяка власт и са гледали на нея като [на] една защитница на интересите им. Обаче имат и отделни членове, които са се проявили като твърди и дейни партизани. Занимават се главно със занаятчийство и търговия (касаплък).

Въпреки голямата агитация, която се прави от младото поколение в полза на реформаторската дейност на Кемал паша за изоставяне и забравяне на всичко старо с представител Юсеин А. Мутафов, бръснар, 35 г[одишен], все пак има членове, които продължават да живеят със старото и желаят феса и фереджето [-] представител Афъс Сюлейманов, даракчия, 55-годишен.

До месец юни т. г. Враца беше център на мюфтийство, но след тая дата то се закри, като остана да съществува едно училище, в което се учат около 30 деца. Учители в същото са Цветана Карайончова, преподавателка по български [език] и Юсеин Рашидов по останалите турски предмети.

Пропагандата за изселване, която се констатира в някои околии на областта, във Враца не е забелязана, което се вижда от факта, че нямаме преселници за тази година. В града имаме образувано културно-просветно и спортно дружество “Туран” с около 25 члена. Целта и задачите на това дружество са чисто културно-просветни. От същото всяка година се изнася по една литературно-музикална вечеринка, каквато е предвидена и за тази година. Дружеството съществува от 1924 г., има утвърден устав от МВРНЗ с № 13084 от 28. X. 1927 г. и е клон от общото такова в България, със седалище гр. Варна. Ръководи се от управителен съвет, който прави своите събрания в канцеларията си, помещаваща се в училището им на пл[ощад “Христо] Ботев” с председател Юсеин А. Мустафов, подпредседател Осман Афъс Мехмедов, секретар Али Ибраим Мехмедов и касиер Мехмет М. Чешмеджийски.

Тук приложено давам сведения за всеки един поотделно под № 1.

2. ФЕРДИНАНДСКА ОКОЛИЯ:

Турското малцинство се състои от 46 семейства е около 233 члена. Не съществуват никакви организации, които да са прояви на културно-просветен и политически живот. В града има турско училище, в което се учат 27 деца с двама учители, от които единият българин на име Кирил Попов, а другият турчин – Хаиди Сайев. Религиозни (джамийски) и училищни настоятели са лицата; председател [-] Мустафа Ходжов, под-председател [-] Ибраим Османов Юсеинов, касиер — Юнос Мехмедов, секретар [-] Афус Ибраим Йослинов, заведующ-архивар [-] Хайди Сайев.

3. БЕРКОВСКА ОКОЛИЯ:

Турското малцинство се състои от около 30 члена, от които 3-ма живущи в с. Вършец. Организиран са във вероизповедна община, която се управлява от 3 члена, за които даваме допълнителни сведения, с устав за

духовното устройство и управление на мюсюлманите в България, утвърден с указ от 23 май 1912 г., обнародван в Д[ържавен] в[естник], брой 65 от 25. VI. 1919 г. Канцелария няма и писмата, които се получават, се държат в дома на касиера Ахмед Нуриев. Няма никаква организация с културно-просветен, спортен или политически характер освен управителното тяло на общината, което се грижи за управлението на имотите, останали от миналото, и поддържане на религията между мюсюлманското население. Пропаганда за изселване не е забелязана между членовете му.

Приложение: Сведение № 2.

4. ОРЯХОВСКА ОКОЛИЯ;

Турското малцинство се състои от около 1200 члена, от които половината са в с. Кнежа. В града са организирани в религиозно-мюсюлманска община, управлявана от управително тяло, състоящо се от: председател – Мустафа Ибов, касиер – Аслан Шекерджиев и трима членове. Тук не съществува никакво опозиционно движение, така също не е забелязана между членовете му и пропаганда за изселване. В града е образувано д[ружест]во “Туран”, което брои около 30 члена и има за задача културно-просветното и спортно издигане и организиране на членовете му. Същото има утвърден устав от МВРНЗ под № 13744 от 1 август 1929 г. и е клон от общото такова със седалище в гр. Варна. Управителното тяло се състои от председател, подпредседател, секретар, касиер и библиотекар, за които даваме тук приложено сведение под № 3.

5. БЕЛОСЛАТИНСКА ОКОЛИЯ:

Тук турското малцинство наброява около 650 души. През 1933 г. са образували д[ружест]во “Туран” с културно-просветни и спортни задачи. До тази година са поддържали свое училище, което сега закриват поради нямане на средства. Отделни течения в малцинството няма.

Поради голямата беднотия, която царя между тях, през месец февруари т. г. турците помаци⁴ са искали и правили постъпки пред Народното събрание да им се опростят задълженията и им се позволи да се изселят от България, понеже се занимавали със земеделие, а то е малко и не могли да посрещат нуждите си за изхранване. За това изселване са били записани 65 семейства (почти цялото малцинство). Засега въпросните не проявяват никакво действие, целящо изселване. Не се забелязва и никаква пропаганда в това отношение.

Приложение: списък на управителното тяло на дружество “Туран” № 4.

6. ВИДИНСКА ОКОЛИЯ:

Турско малцинство има само в гр. Видин и отчасти малко в с. Арчар и наброява около 1200 члена. То е винаги в услуга и подчинение на властта с малки изключения, когато преди септемврийските събития една малка част се увлича от словото и убежденията на комуниста-бръснар Риза Чешмиджиев от гр. Видин и се оформява като комунистическо крило, което по-късно се разпада и изгубва.

През 1924 г. група младежи образуват културно-просветно и спортно дружество “Туран”, което прибира в себе си почти всички интелигентни младежи, начело на което застават учителя Мустафа Касимов и Халим Осдемир. В същото време се издават и турските вестници “Туран” и “Истик”, които съдействат за повдигане духа и културата на това малцинство. Обновата, която наложи реформаторът Кемал Паша в Турция, не закъсна и тук да се провежда от учителя Мустафа Касимов, което пък срещна една голяма опозиция от старотурците, начело на която застават Расим Бей – мелничар, и Джалил Бошнаков – часовникар, от гр. Видин. Борбата за надмощие от чисто културна се превръща и в стопанска, материална със задача кой да овладее мюсюлманската община и управлението на вакъфските имоти, а от тук и средствата на същите, които за времето [си] не са малко. С тия средства по-късно се уредиха турските училища, подпомогнаха се бедни ученици с храна, облекло и обувки и се подобри животът в джамиите. През 1931 г. и 1932 г. се забеляза една пропаганда между турското население за изселване, която се поддържа от турското правителство, а ръководи от учителя при турското училище в гр. Видин Ахмед Джеват и Тефик Мехмедов и мюфтията на гр. Видин. Същите са в преки връзки с турския консул в София – Нешет Бей. Това изселване продължава и през месец април т.г. напускат страната по-голяма група, за което е донесено в Дирекция на Полицията – Отдел Държавна Сигурност с рапорт № 880 от 23. IV. т.г. на бившата Видинска Окръжна Полицейска Инспекция. За отбелязване е, че всички младежи, свършили гимназията във Видин, са приемани с готовност от турските власти в Цариград и Анкара, за да довършат образованието си в тамошните университети. Тези пък, завършили наши или чужди университети, бяха приети от турското правителство ласкаво и настанени на видни длъжности там. Като водачи и ръководители на турското малцинство може да се отбележат следните лица: Расим Бей х[аджи] Мехмедов – мелничар, Мустафа Касимов – учител, Халил Осдемир – писател, Ахмед Джеват –

учител, Мустафа х[аджи] Етем, Ахмед Шакир Мехмедов, Якуб Мустафов Мехмедов, Тефик Мехмедов Ибраимов, Моамер Якуб Мустафов Мехмедов, Яшар Мехмедов – учител, и Етем Ибраимов Кахаманов, всички от гр. Видин. Турското малцинство във Видин има следните културно-просветно и спортни организации: 1. Дружество “Туран”; 2. Читалище “Шефкет”, основано през 1896 г. по завещание на имоти от покойните братя Халил и Абрахим Ахмед Бегови, бивши жители на гр. Видин; 3. Турска организация “Тенвери Ефкя”, основана 1909 год. с утвърден устав от МВРНЗ от 1924 г. и 4. Д[ружест]во на учителите мюсюлмани, основано 1910 год. Същото е клон от общия съюз на такива учители.

Сведения за същите, както и за управителните тела, давам тук приложение под № 5.

7. ЛОМСКА ОКОЛИЯ;

Турското малцинство в гр. Лом наброява около 1000 души и в с. Долни-Цибър около 300 души. Цялото турско население изповядва и е организирано в мюсюлманска вероизповедна община. Както в Лом, така и в [Долни] Цибър не са забелязани проявления, от които да се извади заключение, че съществуват разногласия или течения. Напоследък се забелязва едно изселване на това население, което се дължи на вътрешната пропаганда, която се върши по един най-дискретен начин. В града е образувано културно-просветно [и] спортно дружество “Туран”, в което членуват около 25 младежи със задача – културното и физическо възпитание на членовете му. Дружеството е основано през 1928 год. с утвърден устав от МВРНЗ с № 4951 от 28. IV. 1927 г.

Тук съществува и турско читалище (Теджеди Ефкяр), дейността на което се състои в даване възможност на турското население да се просвещава и чете турските вестници. Читалището е основано през месец януари 1914 год. Уставът му е утвърден със заповед № 1611 от 25 април 1914 г. на Министерството на Народното Просвещение. Също такава читалище със същите задачи е уредено през 1922 год. и в с. Долни Цибър, в което членуват около 20 души. Уставът му е утвърден през 1922 год.

Приложени тук Ви се изпращат сведения за управителните тела на горните дружества под № 6.

8. БЕЛОГРАДЧИШКА ОКОЛИЯ:

Турското малцинство тук брои около 200 члена. Не съществува каквато и да е организация в средата им.

9. КУЛСКА ОКОЛИЯ:
Няма турско малцинство.

ЕВРЕЙСКО МАЛЦИНСТВО

1. ВРАЧАНСКА ОКОЛИЯ:

В града съществува еврейско малцинство, организирано в самостоятелна еврейска община, управлявана от настоятелство. Към нея се числят около 22 семейства с 96 члена, които се занимават главно с търговия, много малко със занаятчийство. Синагогалното настоятелство, състоящо се от председател [-] Буко М. Бенбасат, подпредседател [-] Буко Примов, секретар [-] Нисим Ю. Примов и съветниците: Кемал Меламет и Моше Сабагов, се грижат за запазване и повдигане религиозното и културно чувство на членовете си. Имат устав, приет от учредителния събор на евреите в България на 5. IX. 1920 г., изменен и допълнен от втори събор, състоял се на 20 юни 1932 г.

Под покровителството на еврейската община се е образувало младежко просветно дружество "Макс Нордау" с културно-просветни задачи. Същото е основано през 1932 год., има утвърден устав от МВРНЗ с № 4010 от 1. IV. 1932 г. и брой 22 члена. Канцеларията му се помещава в синагогата, където се правят и събранията му. Не съществува никакво опозиционно движение.

Приложено тук давам сведение за управителното тяло под № 7.

2. ФЕРДИНАНДСКА ОКОЛИЯ:

Еврейското малцинство тук се състои от около 40 семейства с около 190 члена, организирани в еврейска община, управлявана от настоятелите: д-р Ашер Аронов, Арон Аврамов и Сами Меламед. Към същото малцинство е сформирано и младежко просветно дружество "Макаби" от 18 члена със задача за физическо и културно развитие на членовете му. Същото е основано през 1924 г. с протокол № 6 от 25. VI. Канцеларията му се помещава в еврейското училище.

Тук приложено давам сведение за управителното тяло под № 8.

3. БЕРКОВСКА ОКОЛИЯ:

Еврейското малцинство тук съществува, както и в другите места доста отдавна и е организирано във вероизповедна община с около 22 семейства с около 80 члена, която се грижи за развиване религиозното и културно съзнание на членовете от тази община. Същата се управлява по

устав-наредба, приет от първия учредителен събор на евреите в България, станал на 5. IX. 1920 год., впоследствие изменен и допълнен от втория събор, станал на 20. VI. 1932 г., който устав не е утвърден от МВРНЗ. Канцеларията на общината им няма, а кореспонденцията се държи в председателя ѝ. Не е забелязана никаква пропаганда или опозиционно движение.

Прилагат се сведения за управителното тяло под № 9.

4. ОРЯХОВСКА ОКОЛИЯ:

Тук това малцинство е без всякакво значение, тъй като съществува само в едно семейство с 3 члена.

5. БЕЛОСЛАТИНСКА ОКОЛИЯ:

Еврейско малцинство тук не съществува.

6. ВИДИНСКА ОКОЛИЯ:

Тук се наброяват над 2000 души евреи. Същите са натурализирани от рождение и се ползват с еднакви граждански и политически права и задължения. Не се проявяват като отделно малцинство. Приложени тук давам сведения за дружествата, образувани във Видин, където са и централите им дружества, образувани тук като клонове от други такива с централи в други градове. Такива са следните: гимнастическо дружество “Макаби”; женско благотворително дружество “Вицо”; благотворително дружество “Махазаке Хесет”; младежко дружество “Ашомер Ацаир”; съюз на “Ционистите ревизионисти” в София с клон Видин; дружество на “Общите ционисти”, клон на Пловдивското такова; дружество “Поалецион”, клон от Ресенското такова; ложа “Бенеберит”, клон от Софийската такова; дружество “Малбиш Арумим”; дружество “Бериш Тромпелдор”, дружество на “Участствувалите във войните израилтяни”. За горните дружества и членовете на управителните им тела прилагам сведения под № 10.

7. ЛОМСКА ОКОЛИЯ:

Тук еврейското малцинство наброява около 350 члена, организирани в еврейска община с председател Яко Бенарой, търговец на 51 год. и съветници: Беко Розанис – експертър, 52 год.; Аврам Гамниел, без работа, 52 год., и Йосиф К. Гершон, търговец, 37 год. Голямата част от живущите тук евреи са общи ционисти. Има малко ционисти-ревизионисти, които се водят от Исак Озисов и Бито Аронов, и двамата с комунистически разбирания. Леви ционисти-ревизионисти няма. Тук трябва да се отбележи организацията на “Общите Ционисти”, която има около 17 члена и като водач на която е набелязан д-р Леон Алфандари. Тая организация е основана

през 1922 г., която след няколко годишно съществуване замира, за да се възобнови наново през 1933 г. Съществува и организацията “Ашумер Ацуир” с около 20 члена, основана през 1932 г. Целите и задачите на двете организации са да поддържат сред еврейското малцинство националния и религиозен дух, както и да съдействат за културното и физическо развитие на членовете си. Сред това малцинство не се вършат никакви пропаганди. Сведения за управителните тела давам тук приложени под № 11.

8. БЕЛОГРАДЧИШКА ОКОЛИЯ:

Няма такова малцинство.

9. КУЛСКА ОКОЛИЯ:

Също не съществува такова.

РУМЪНСКО МАЛЦИНСТВО – ПРОПАГАНДА

1. ВИДИНСКА ОКОЛИЯ:

Фактически такова малцинство не е съществувало в миналото. Това е по-скоро [плод на] румънската пропаганда, която е засилена след 1923 година от румънските официални власти, главно чрез румънския консул във Видин, чрез черквата, гдето богослужението в някои села се е извършвало на влашки език, на голяма част от официалните лица на властта, застанали начело на училище, община и др., и най-сетне на всички тия лица, които, след като бяха облагодетелствани от румънските власти и им се даде възможност да завършат висшето си образование в Румъния, са останали там на големи служби като лекари, офицери, инженери, адвокати и др., на брой около 60 човека. Тия лица с писма, книги, снимки и др. успяха да подмамят свои близки и роднини, живущи в България, да се отдадат на служба на Румъния и създадат условия за румънска пропаганда. За прокарването на тая пропаганда е спомогнало много и чисто партизанската сметка на безхарактерни властогонци, които са изпълнявали всички желания и прищевки на влашкия елемент, въпреки че това е било явно във вреда на българщината. Така например до 19. V. нарежданията на централната власт не са изпълнявани по отношение национални празници, българското знаме не се е развявало над общинския дом, а и самите му управители като кмет, секретар и други са отсъствали в подобни дни от селото. А когато е ставало въпрос да се потърси сметка за това, влиятелни партизани са се застъпвали и са ги подпомагали да излязат от това положение. В околията дружества с чисто влашки оттенък и тенденция или регистрирани явно като такива няма. Като по-дейни хора могат да се посочат на тая пропаганда следните лица по

села: 1. с. Сланотрън – учителят-пенсионер Георги х[аджи] Георгиев, който има внуци и син адвокат в Румъния; Янаки Илиев, Костадин Йонов, Йончо Гаврилов, Гаврил М. Янков, Гаврил Лапатадов и Колчо х[аджи] Янев. Това село е център на румънската пропаганда във Видинския край; 2. с. Градец: Първол Георгиев, Флоро Георгиев – бивш кмет на селото, братя Мачашови и Маринковци; 3. с. Ново село – Марин Рибаров; 4. с. Капитановци – Флоро Х. Йонов; 5. с. Кошава – Парашкев Попов, Хараламби Атанасов и Йон А. Калинов; 6. с. Връв Петър Георгиев, Марин Груев, който има 7 синове на служба в Румъния като лекари, агрономи, авиатори, електротехници и други и един голям чиновник на гара Букурещ, Георги Йон Кожухаров; 7. с. Балей – Атанас Живов и Йон Първоллов; 8. с. Ракитница – Цветан Иванов, завършил като стипендиант на пропагандата “право” в Букурещ, а доскоро стажант във Видинския окръжен съд, съвипусник на секретаря на видинския румънски консул Петър Йонов и един от най-големите деятели и сподвижници; 9. с. Флорентин – Йон Ст. Георгиев; 10. с. Кутово – Никола Станкоцов; 11. с. Евдокия – Марин Маринов и 12. гр. Видин – Кирил Цветков и адвоката Ангел Петров.

Всички тия лица имат преки непосредствена връзка с румънския консул, а главно с неговия секретар Петър Йонов, който непосредствено дирижира всички и чрез тях прокарва исканията и желанията на румънското правителство по тая пропаганда. Румънският консул и неговият секретар са в постоянна връзка с Букурещ чрез Калафат, където и единия, и другия, често отиват и чрез телефон или тамошната поща получават всички нареждания от поверителен характер, а не със София, с румънската легация. В помощ на румънския консул за прокарване целите и задачите на тая пропаганда са всички власти в Калафат – военни и граждански, му дават своята пълна подкрепа. Напоследък се констатира засилената дейност на румънската пропаганда за изпращане повече деца в румънската гимназия в София, в която по сведения до днес от Видинско е настанила около 20 деца като стипендианти на тая пропаганда, която привлича и други деца с цел да се сдобият с безплатно образование.

2. ЛОМСКА ОКОЛИЯ:

И тук не може да се говори за румънско малцинство, тъй като до войните това население е било без всякакво проявление на малцинство. Това са отделни семейства, дошли в България през време на турското робство на мястото на българите, които са избягали в Бесарабия и други

места от лошия режим на турците. След войната благодарение аспирацията на Румъния за южното крайбрежие на Дунава се повежда дейна пропаганда, която вследствие облагите, които са давани от румънската държава на отделни лица, сполучва да пропагандира една част от румъните и власите, заселени в селата: Горни Цибър, Лабец, Чучан, Куле махна и Калугер махла. Като проводници на тая пропаганда се сочат лицата Андрей Барсанов от с. Горни Цибър, вдворяван през 1933 г. в гр. Габрово за противодържавна дейност; Зимчо С. Попов и Димчо Велков, първият от с. Деса – Румъния, а живущ в с. Дондуково, вторият от същото село; Йоница Александров от с. Горни Цибър, който е още в Румъния, и Никола Жанов Филипов от с. Горни Цибър, а понастоящем живущ в гр. Лом.

По сведения същата [пропаганда] се ръководи от [дружество] “Дачия Аурелияна” със седалище в Букурещ, основано от самата румънска държава.

[В Ломска околия] не съществуват никакви дружества или организации от подобен характер.

ЧЕХОСЛОВАШКО МАЛЦИНСТВО

1. В Оряховска околия [-] село Войводово, има малцинство от чехословенци на брой около 690 души – български поданици. Това малцинство е заселено в България още през 1898 г. и изповядва протестантска религия. Мирно [и] трудолюбиво, то се е покорявало на всички законни нареждания на властта и никогаш не е съставлявало неприятности на държавата. През 1927 г. група членове образуват дружество “Чехословашки народен дом Т. Г. Масарик”, което е клон от същото такова със седалище София. То има утвърден устав с удостоверение № 56 от 24. VI. 1934 г. от Софийския окръжен съд. В дружеството членуват 65 души и [то] има културно-просветни задачи, а така също да сдружава и обединява всички сънародници, живущи в България. Същото има за цел и сближението на двата братски народа – чехи и българи. Опозиционно движение не съществува.

Тук приложено даваме сведение за управителното тяло под № 12.

НЕМСКО МАЛЦИНСТВО

В Белослатинска околия в с. Бърдарски геран съществува немско малцинство, което наброява около 350 души. Същото има собствена черква и училище, които се издържат от субсидии, изпращани им за поддържане католицизма от Германия, Холандия и Италия. Членовете му се занимават изключително със земледелие и служат за пример във всяко едно отношение

за ред, чистота, трудолюбие и др[уги] на околното българско население. Кротки, послушни и подчиняващи се на всички закони в страната, те не са причинявали досега неприятности на власт и държава.

Тук приложени изпращам сведения за водачите му под № 13.

РУСКО МАЛЦИНСТВО (ЕМИГРАЦИЯ)

В гр. Видин и околията се наброяват около 100 души руско малцинство. По-скоро това са емигранти, дошли в този край след войната, особено през 1921 г. Всички живеят уединено и тихо, без да създават на властта каквато и да е неприятност. През септемврийските събития се формира една рота от всички живущи в тоя край руснаци, която взема активно участие в потушаването на комунистическите прояви, като се явиха в помощ на военните. Начело застава запасният генерал Курбатов.

Между руснаците към 1930 г. се появиха сепарати[сти]чни течения, едното на “Волни казаци”, водено от Павел Кудинов, живущ в с. Извор и другото на украинци, наречено “Украинци самостинци”, които работят за обособяване на тия две нации в отделни държави.

Засега се водят следните пропаганди между руснаците:

1. “Лига за борба с трети интернационал”, която има седалище в Женева с представителство в България в лицето на Николай Плавински и Александър Блаунер, и двамата живущи в София.

2. “Казна велика во княза Николай Николаевич по борбе с комунизме” с главно седалище в Париж, начело на която е генерал Милер, живущ в Париж и с представител в България генерал Аврамов, живущ в София. Никакви вражди между руските организации не съществуват.

Руснаците във Видинско имат следните организации:

1. Дружество на руските инвалиди, основано във Видин през 1927 год., което е клон от общия съюз на руските инвалиди, основан 1920 г. и [който] има утвърден устав от МВРНЗ.

2. Руско културно-благотворително дружество “Руска колония”, основано през месец април 1926 год. с утвърден устав от МВРНЗ.

3. Културно-просветно украинско дружество, основано през 1934 г. във Видин, което е клон от общия съюз под същото название в София, който има утвърден устав от МВРНЗ от 19. VII. 1929 год.

4. “Обща Видинска казашка станица Неделимци”, основана [на] 21. V. 1931 г. без утвърден устав, със задачи морална и материална помощ на всички членове.

5. “Казашка станица Каледина” [с] председател Игнат Димитров – Видин.

6. “Войнски съюз” е представител за гр. Видин Анатоли Шостак, за България генерал Аврамов от София и има главно седалище в Париж.

Тук приложени даваме сведения за горните организации под № 14.

ОБЛАСТЕН ПОЛИЦЕЙСКИ ИНСПЕКТОР: /п/ Ив[ан] Бошняков

ДА – Враца, ф. 2к, оп. 2, а. е. 40, л. 254–257.

Копие, машинопис.

БЕЛЕЖКИ

¹ ДА-Враца, ф. 2 к, оп. 2, а. е. 40, л. 435.

² Подробно за “Туран” Вж. **Данаилов, Д.** Съюз на турските младежки и културно-просветни и гимнастически дружества “Туран”. – Известия на държавните архиви, 1990, № 60, 357–366.

³ За румънската пропаганда Вж. **Нягулов, Бл.** Проблемът за власите в България между двете световни войни (Политически фактори и аспекти). – Българска етнология, 1995, извънреден брой, 52–75.

⁴ Така е в текста.